

بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه بر اساس مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز

معصومه پندبذیر (نویسنده مسئول)
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
Yeganeh_a1384@yahoo.com

مظفر چشمه سهرابی
استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه اصفهان
Sohrabi51@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۱۱/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۰۲/۲۵

چکیده

هدف: هدف اصلی این پژوهش، مشخص نمودن سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه است.

روش: این پژوهش به روش پیمایشی - توصیفی و با کمک پرسشنامه انجام گرفته است و جامعه آماری آن را ۱۸۱ نفر از دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی (شامل ۱۵۸ دانشجوی دوره دستیاری تخصصی و ۲۳ دانشجوی دوره کارشناسی ارشد) تشکیل می‌دهد.

یافته‌ها: نتایج بررسی نشان می‌دهد که مهارت جامعه پژوهش در درک درست نیاز اطلاعاتی با میانگین نمره ۳/۶۰، در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات با میانگین نمره ۳/۶۹، در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات با میانگین نمره ۳/۱۲، در استفاده از اطلاعات با میانگین ۳/۴۳، در ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی خود با میانگین ۳/۲۹، از لحاظ ارزیابی نتیجه فرآیند جست‌وجو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی شان با میانگین ۳/۰۹ در حد مطلوبی می‌باشند. در نهایت، نتایج کلی پژوهش وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه را با میانگین ۳/۳۷ بالاتر از حد متوسط نشان می‌دهد.

اصالت/ارزش: این مقاله با تکیه بر مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز به شناسایی توانمندی‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پرداخته است. و بر مبنای این مدل سعی در کشف و بررسی این که آیا دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه مجهز به این مهارت‌ها هستند و آیا نیاز به کسب این توانایی‌ها را در خود احساس می‌کنند این مطالعه انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعاتی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی
فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، (شاپا): ۷۸۳۸-۱۰۲۷ نمایه شده در ISC
دوره ۱۶، شماره ۲، پیاپی ۶۱، تابستان ۱۳۸۹ از صفحه ۱۱۵ تا صفحه ۱۳۷

مقدمه

"سواد اطلاعاتی به‌عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها به‌منظور توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، دسترسی به آن‌ها و همچنین توانایی استفاده هدفمند از آن‌ها وسیله و ابزاری برای توانمندی فردی است" (پریرخ، ۱۳۸۶، ص ۱۷). مهارت‌های سواد اطلاعاتی شاید مهم‌ترین ابزاری باشند که علاوه بر تجهیز دانشجویان به‌منظور ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی، به آسانی آن‌ها را به یادگیرندگان مادام‌العمر تبدیل می‌کنند و بدین ترتیب پس از پایان تحصیلات تکمیلی نیز ابزارهای لازم برای ارتقای سطح دانش و نیز برای روزآمدی دائمی را در اختیار آنان قرار می‌دهند (قاسمی، ۱۳۸۳، ۱۵۳). ضرورت برخورداری از این توانمندی‌ها برای دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی که قرار است در آینده در پست‌های اجرایی، آموزشی و پژوهشی در نقش‌هایی مانند مدیر، مدرس و پژوهشگر در جامعه ایفای نقش نمایند از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (نظری، ۱۳۸۴، ص ۹۴).

با وجود اهمیت و نیازی که بر دانستن این مهارت برای دانشجویان وجود دارد همواره شواهد بسیاری وجود داشته که دانشجویان برای گذراندن برخی از دروس خود فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند و بسیاری از دانشجویان واحدهای درسی رشته خود را در حالی پشت سر می‌گذارند که تنها دانش اندکی در انجام پژوهش، چگونگی استفاده از ابزار پژوهش و ارزیابی منابع دارند. از این روی، دانشجویان فاقد مهارت‌های لازم پژوهشی و سواد اطلاعاتی، پس از فراغت از تحصیل قادر به فعالیت مؤثر و مطلوب در محیط‌های فن آوزانه پیشرفته نخواهند بود (داورپناه، ۱۳۸۷، ص ۸-۹).

به‌عنوان اولین گام در جهت پویایی نظام آموزش عالی و ایجاد فضایی پژوهشی در دانشگاه‌ها و محافل علمی کشور، کسی که به‌عنوان فارغ‌التحصیل از دانشگاه خارج می‌شود باید توانایی‌های لازم را در دستیابی به اطلاعات و انتخاب منابع مورد نیازش کسب کرده باشد و با ابزارهای سنتی و الکترونیکی بازیابی اطلاعات آشنایی کافی داشته و به‌طور کلی از سواد و دانش روزآمد و مناسب جهت استفاده از کتابخانه‌های الکترونیکی و بانک‌های اطلاعاتی، رایانه و شبکه جهانی برخوردار باشد (بختیارزاده، ۱۳۸۱، ص ۱۸).

توجه و اهتمام به امر پژوهش، یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین امور در دانشگاه‌ها و مراکز

تحقیقاتی محسوب می‌شود، با توجه به اینکه بخش عظیمی از یافته‌ها و نوآوری‌ها در محدوده علوم پزشکی است و عمدتاً دانشگاهیان، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی وابسته در پدید آوردن آن‌ها سهم و پیشتاز هستند. بنابراین ایجاد زمینه‌های مساعد و تشویق و ترغیب افراد مستعد و علاقه‌مند به ویژه قشر دانشجو، یکی از موثرترین گام‌ها در این خصوص است. در این راستا ایجاد زمینه‌های مساعد برای پژوهشگران و دانشجویان یکی از اصولی‌ترین اقداماتی است که باید به آن پرداخته شود (صیامیان و حسینی، ۱۳۸۶، ص ۱). با وجود آن‌که پژوهش‌های بسیاری در مطالعه سواد اطلاعاتی و مدل‌های جست‌وجوی اطلاعات صورت پذیرفته، تاکنون پژوهشی در حوزه علوم پزشکی درباره سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در شهر کرمانشاه انجام نشده است. به همین جهت انجام تحقیقات برای بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی که تشکیل دهنده جامعه متخصص و پژوهشگر هستند، امری ضروری به نظر می‌رسد. به این منظور، پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تعیین سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه براساس مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز در سال ۱۳۸۸ صورت گرفت تا بواسطه آن دانشگاه بتواند برنامه‌ریزی‌های آموزشی کاربردی لازم را جهت افزایش توانایی‌های دانشجویان طراحی نماید.

اهمیت پژوهش

پژوهش حاضر به منظور آگاهی مسئولان و دست‌اندرکاران آموزش عالی از سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان انجام شده است. در این راستا وضعیت فعلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهش فوق نظر مسئولان را به اهمیت این مقوله و اقدام در جهت برگزاری دوره‌های آموزشی برای ایجاد مهارت‌های سواد اطلاعاتی، با کمک اعضای هیأت علمی و کتابداران جلب می‌کند. پژوهش فوق همچنین توجه کتابداران را به این مسأله که امروزه یکی از رسالت‌های ایشان به‌عنوان بخشی از جامعه آموزشی-پژوهشی، آموزش دانشجویان و کاربران به منظور استفاده بهینه و مطلوب از اطلاعات است جلب می‌کند که می‌تواند موجب پویایی این جامعه و کتابخانه به‌عنوان قلب آن شود. نیل به این اهداف می‌تواند به شکوفایی شدن جامعه آموزشی-پژوهشی کشور و پویایی آن کمک کند.

پرسش‌های اساسی

۱. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در درک درست نیاز اطلاعاتی‌شان در چه حد است؟
۲. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات در چه حد است؟
۳. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات در چه حد است؟
۴. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در استفاده از اطلاعات در چه حد است؟
۵. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی‌شان در چه حد است؟
۶. مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در ارزیابی نتیجه فرآیند جست‌وجو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی‌شان در چه حد است؟
۷. سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه با توجه به مهارت‌های فوق چقدر است؟
۸. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه کدام عامل را (کتابدار، منابع چاپی، منابع الکترونیکی، اینترنت و همکاران) در افزایش میزان سواد اطلاعاتی خود مهم‌تر می‌دانند؟

تعاریف عملیاتی

برای درک بهتر مفاهیم مطرح شده در سؤال‌های پژوهش تعریف‌های عملیاتی مربوط به بعضی از مفاهیم اصلی مطرح شده ارائه می‌شود:

مدل شش مهارت بزرگ ایزنبرگ و برکویتز: براساس این مدل برای بررسی سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش، سئوالات به شش دسته تقسیم شده است. سواد اطلاعاتی، معادل مهارت آن‌ها در درک درست نیاز اطلاعاتی‌شان، راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات، مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی‌شان، و

توانایی ارزیابی نتیجه فرآیند جست و جو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی شان می باشد. از این رو سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، میانگین نمراتی است که افراد در پاسخ به ۲۲ پرسش پرسشنامه به دست می آورند.

دانشجویان تحصیلات تکمیلی: منظور از دانشجویان تحصیلات تکمیلی کلیه دانشجویانی است که در مقاطع دستیاری تخصصی بالینی و کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه تحصیل می کنند.

ادبیات پژوهش

پس از بررسی مدل ها و استانداردهای مختلف سواد اطلاعاتی از جمله مدل فرایند پژوهش «پیتز و استریپلینگ»^۱، مدل کولتاو^۲، استانداردهای سواد اطلاعاتی استرالیا^۳، استانداردهای سواد اطلاعاتی برای مدارس^۴ و استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی^۵؛ با توجه به اینکه جامعه پژوهش حاضر از میان دانشگاهیان (دانشجویان تحصیلات تکمیلی) انتخاب شده اند و مدل شش مهارت بزرگ به طور گسترده ای برای تدریس درس مهارت های سواد اطلاعاتی در دانشگاه های آمریکا به کار می رود، رهنمودهای سواد اطلاعاتی دانشگاه کلرادو^۶ در مقایسه با سایر مدل ها مناسب تر و مفید تر به نظر رسید و به عنوان اساس کار پژوهش حاضر برگزیده شد. این مدل توسط مایک ایزنبرگ^۷ و باب برکویتز^۸ در اواسط دهه ۱۹۸۰ توسعه یافت و مشهورترین و متداول ترین رویکرد در آموزش اطلاعات و مهارت های اطلاعاتی و حل مشکلات اطلاعاتی است. این مدل جست و جوی اطلاعات را یکپارچه می سازد و مهارت ها را همراه با ابزار فن آوری در یک فرآیند نظام مند برای یافت، کاربرد، اجرا و ارزیابی اطلاعات بنا بر نیاز و وظایف خاص مورد استفاده قرار می دهد. شش مهارت بزرگ، یک مدل فرآیندی است که نشان می دهد چگونه افراد در سنین مختلف یک مشکل اطلاعاتی را حل نمایند (صمیعی، ۱۳۸۳، ص ۴۶۶).

طراحان این مدل اظهار می دارند این مدل «تفکر انتقادی» را در دانشجویان تقویت نموده و مهارت های لازم برای آمایش اطلاعات- و نه صرفاً استفاده از آن- را به آنها می آموزد. اگر دانشجویان بیاموزند هنگام جست و جوی اطلاعات اصولی و بادقت عمل کنند، مهارت های

1. Pitts Stripling Research Model
2. Kuhlthau's Model
3. Australian Information Literacy standards
4. Information literacy standards for schools
5. Information Literacy Competency Standards for Higher Education
6. Colorado University
7. Mike Eisenberg
8. Bob Berkowitz

اطلاع‌یابی‌شان را در جهت یافتن، پردازش و استفاده مؤثر اطلاعات بهبود بخشیده‌اند. این راه حل اصولی را می‌توان «سواد اطلاعاتی» نامید.

این مدل ۶ مرحله اصلی دارد که هر مرحله نیز دارای ۲ مرحله فرعی به ترتیب زیر می‌باشد:

۱. توصیف مسأله؛

۱-۱. تشریح مسأله اطلاعاتی؛

۲-۱. توصیف نیاز اطلاعاتی به منظور کامل نمودن مسأله؛

۲. راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات؛

۱-۲. تعیین دامنه منابع اطلاعات ممکن و در دسترس؛

۲-۲. ارزیابی منابع اطلاعاتی مختلف برای تعیین بهترین منبع؛

۳. مکان‌یابی و دستیابی؛

۱-۳. مکان‌یابی منابع؛

۲-۳. یافتن اطلاعات از طریق منابع؛

۴. استفاده از اطلاعات؛

۴-۱. به کار بردن (مثلاً خواندن، شنیدن، دیدن، لمس کردن) اطلاعات در یک منبع؛

۴-۲. استخراج اطلاعات مرتبط از یک منبع؛

۵. ترکیب جدید؛

۵-۱. سازماندهی اطلاعات از منابع؛

۵-۲. ارائه اطلاعات؛

۶. ارزیابی؛

۶-۱. سنجش نتیجه (کارآمد بودن)؛

۶-۲. ارزیابی فرآیند حل مسأله اطلاعاتی (بردستانی، ۱۳۸۳، ص ۶۶-۶۴).

در خصوص موضوع سواد اطلاعاتی پژوهش‌های متعددی انجام شده که در ادامه به برخی

از آن‌ها اشاره می‌شود.

بختیارزاده (۱۳۸۱) پژوهشی با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره

کارشناسی دانشگاه الزهراء (س)» انجام داد. براساس یافته‌های این پژوهش تفاوت در

سواد اطلاعاتی بین دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی معنادار است. همچنین نتایج به دست آمده نشان داد که سطح سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش کم می‌باشد.

نظری و علیدوستی (۱۳۸۳) طرحی پژوهشی با عنوان "سواد اطلاعاتی برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی" انجام دادند. این طرح مشتمل بر مباحثی در خصوص مدل‌های مختلف آموزش سواد اطلاعاتی، طراحی، آزمون، اجرا، و ارزیابی درس سواد اطلاعاتی برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی بود. برای این منظور پس از مطالعه مدل‌های مرسوم آموزش سواد اطلاعاتی براساس زمینه و متناسب با واقعیت‌های آموزش عالی ایران، رویکرد آموزش سواد اطلاعاتی به‌عنوان درسی مجزا در کنار سایر دروس دوره‌های تحصیلات تکمیلی انتخاب شد. برای طراحی اجزای این درس مدلی انتخاب و برای طراحی اهداف و خروجی‌های درس، استانداردهای سواد اطلاعاتی «انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و تحقیقاتی» مورد استفاده قرار گرفت. پس از طراحی، فراگیری چندین برنامه آموزشی اینترنتی در خصوص سواد اطلاعاتی، پژوهش مبتنی بر وب، سواد کتابخانه‌ای و مواردی از این دست توسط محقق؛ درس طراحی شده در قالب یک کارگاه یک روزه برای گروهی از دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی آزمون، اجرا و ارزیابی شد. نتایج این آزمون نشان داد که سواد اطلاعاتی دانشجویان در مجموع در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و آموزش این درس تفاوت چشمگیری در میزان سواد اطلاعاتی ایجاد می‌کند. بر اساس نتایج این آزمون مناسب بودن طرح درس سواد اطلاعاتی برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی مورد تأیید قرار گرفت.

طیب نیا (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی» انجام داد. نتایج پژوهش طی فرضیه‌های مورد نظر نشان داد که ۱. سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی بالاتر از حد متوسط است. ۲. بین سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی و استفاده از کتابخانه رابطه معنی‌داری وجود دارد. ۳. بین سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره دکترا و کارشناسی ارشد دانشکده تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بررسی این متون، بیانگر آن است که همواره این واقعیت پذیرفته شده که دانشجویان ما

هنوز در مورد سواد اطلاعاتی بسیار کم اطلاع هستند و توجه به فراگیری مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان ضروریست. علی‌رغم این که نوع جامعه آماری (از نظر موقعیت‌های حرفه‌ای و تحصیلی)، روش پژوهش، و مدل‌های انتخاب شده در همه این پژوهش‌ها متفاوت است، اما هرکدام از مطالعات ذکر شده سعی داشته‌اند بر اساس نوع جامعه مورد بررسی خود به راهکارهایی دست یابند که در بهبود وضعیت موجود جامعه پژوهش نتیجه‌بخش باشد. در مقایسه با تحقیقات پیشین می‌توان گفت که در پژوهش حاضر، نوع جامعه آماری و مدل انتخاب شده متفاوت است و این پژوهش در حوزه علوم پزشکی و براساس مدل شش مهارت بزرگ سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی مورد بررسی قرار گرفته است.

مایبی^۱ (۲۰۰۵) در پژوهشی درک دانشجویان زن دوره لیسانس دانشکده مایلز کالیفرنیا را در استفاده از اطلاعات سنجید. این پژوهش از طریق مصاحبه با ۱۸ نفر دانشجوی زن انجام گرفت و درباره دانش ارتباطی‌شان در استفاده از اطلاعات سؤالاتی به عمل آمد. نتایج نشان داد که پژوهش مقوله‌ای ادراکی است و دانشجو موقعی به اطلاعات دست می‌یابد که از مهارت‌های سواد اطلاعاتی برخوردار باشد.

لو^۲ (۲۰۰۶) در پژوهش خود با عنوان «ارائه مدلی برای واحد درسی سواد اطلاعاتی در دانشگاه علوم انسانی» به مسأله درس سواد اطلاعاتی پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که هر دانشگاه متناسب با اهداف، نیازها و محیط‌های آموزشی خود، نیازمند مدلی خاص برای طراحی درس سواد اطلاعاتی است. این پژوهش، شیوه‌های نوینی را که در محیط واقعی، تجربه و آزمایش شده‌اند، برای ارائه و آموزش سواد اطلاعاتی پیش روی افراد می‌گذارد. نتایج این پژوهش عواملی را که نیازمند به کارگیری آن‌ها در طراحی درس سواد اطلاعاتی می‌باشد، شناسایی و سپس معرفی می‌کند.

وما^۳ و هپ ورس^۴ (۲۰۰۷) پژوهشی با عنوان «ارزیابی طرح آموزش سواد اطلاعاتی در دانشگاه دارالسلام» انجام دادند. این پژوهش به بررسی تأثیر روش‌های مختلف بر روی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه دارالسلام تانزانیا می‌پردازد. یافته‌ها نشان داد که اطلاعات از روش‌های گوناگون و جلسات و کنفرانس‌هایی که به صورت شفاهی و ویدئویی

1 . Maybe, E.

2. Lou, A.

3. Wema, E.

4. Hepworth, M.

بوده جمع آوری شده است. این روش‌ها به علم انتقادی، مهارت حل مسأله، راهبردهای یادگیری مستقیم و مهارت‌های تیمی فراگیران کمک می‌کند. نتایج این مطالعه نمایانگر موفقیت در برنامه‌های سواد اطلاعاتی از طریق اکتساب مهارت‌های اساسی آی سی تی^۱ (فن آوری ارتباطات و اطلاعات) توسط فراگیران می‌باشد.

بوردونارو^۲ (۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان «در جست‌وجوی ارتباط بین سواد اطلاعاتی و نوشتن برای دانشجویان بین‌المللی» به بررسی ارتباط بین سواد اطلاعاتی و نوشتن بر روی دانشجویان فارغ‌التحصیل غیربومی انگلیسی و دانشجویان مشغول به تحصیل که از لحاظ مهارت در زبان انگلیسی محدود هستند پرداخت. نتایج نشان داد که فراگیران فارغ‌التحصیل ارتباطی قوی بین این دو مرحله ایجاد کردند، اما فراگیران مشغول به تحصیل هم‌زمان دو مرحله را پیش بردند؛ ولی ارتباطی قوی بین این دو نیافتند.

پترسون^۳ (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان «تجزیه و تحلیل نیازمندی‌ها برای برگزیدن سواد اطلاعاتی برای پژوهش: مطالعه موردی در دانشگاه دوبلین» انجام داد. این پژوهش با هدف پایه‌گذاری سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان فوق لیسانس صورت گرفت. یافته‌ها نشان داد که اکثر دانشجویان مورد مطالعه در درک سؤالات پژوهش و استفاده از فنون جست‌وجوی پیشرفته با مشکلاتی مثل عدم اعتماد به نفس روبه‌رو هستند. لازمه مهارت‌های خواندن و نوشتن اطلاعات، داشتن سواد رایانه‌ای است و بدون مهارت‌های رایانه‌ای، دستیابی به هرگونه استاندارد سواد اطلاعاتی امکان‌پذیر نمی‌باشد.

روش و جامعه پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی- توصیفی انجام گرفته و از نوع کاربردی است. از آنجایی که در این پژوهش منبع تعیین سواد اطلاعاتی افراد خود آن‌ها هستند، روش پیمایشی برای این پژوهش برگزیده شد.

جامعه پژوهش حاضر تمامی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه است که در سال تحصیلی ۱۳۸۸ مشغول به تحصیل بودند. تعداد این دانشجویان ۱۸۱

1. Information and Communication technology (ICT)

2. Bordonaro, K.

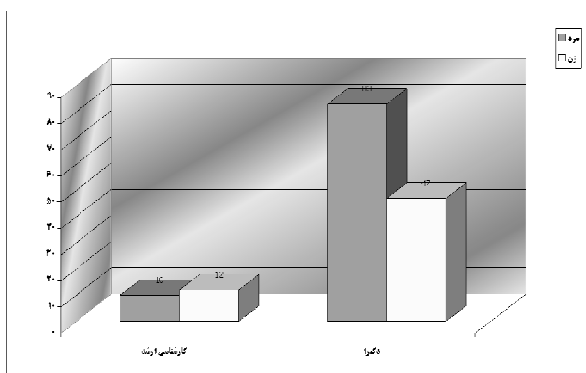
3. Patterson, A.

نفر که شامل ۱۵۸ دانشجوی دوره‌ی دستیاری تخصصی بالینی و ۲۳ دانشجوی دوره‌ی کارشناسی ارشد بود. با توجه به محدود بودن جامعه آماری نمونه‌گیری انجام نشد و کل جامعه، مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به جدول زیر از ۱۵۲ نفری که در این پژوهش شرکت کرده‌اند، تعداد ۹۳ نفر (معادل ۶۱/۲ درصد) از کل نمونه مرد و ۵۹ نفر (معادل ۳۸/۸ درصد) زن می‌باشند.

جدول ۱. توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۹۳	۶۱/۲
زن	۵۹	۳۸/۸
کل	۱۵۲	۱۰۰

همان طوری که در نمودار ۱ مشخص شده، بیش‌ترین تعداد فراوانی پاسخ‌دهندگان مربوط به مقطع دکتری (۸۵/۵ درصد) است که از این تعداد ۸۳ نفر مرد و ۴۷ نفر زن می‌باشند. کم‌ترین تعداد فراوانی پاسخ‌دهندگان نیز متعلق به مقطع کارشناسی ارشد (۱۴/۵ درصد) است که از این تعداد ۱۰ نفر مرد و ۱۲ نفر زن می‌باشند.



نمودار ۱. توزیع فراوانی مقطع تحصیلی پاسخگویان بر حسب جنسیت آن‌ها

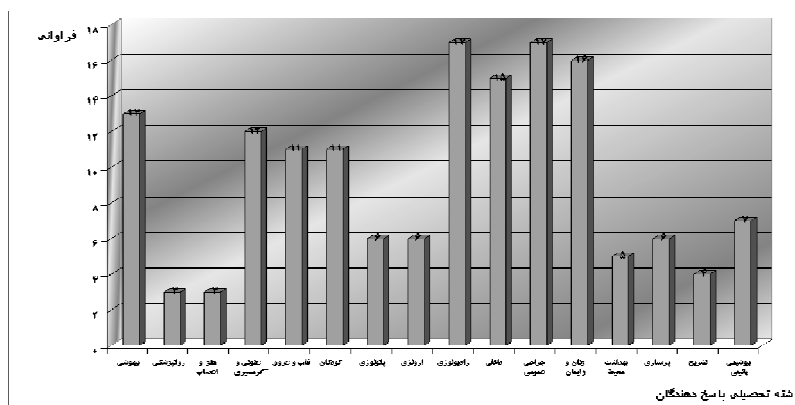
همچنین با توجه به جدول ۲ بیش‌ترین تعداد فراوانی پاسخ‌دهندگان مربوط به دانشکده پزشکی (۹۲/۸ درصد) است که از این تعداد ۸۸ نفر مرد و ۵۳ نفر زن می‌باشند. و کم‌ترین تعداد فراوانی مربوط به دانشکده بهداشت (۳/۳ درصد) است که از این تعداد ۳ نفر مرد و ۲ نفر زن

می‌باشند. این بیانگر آن است که بیش‌ترین تعداد دانشجویان در دانشکده پزشکی و کم‌ترین تعداد در دانشکده بهداشت مشغول به تحصیل می‌باشند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی محل تحصیل پاسخگویان برحسب جنسیت آن‌ها

کل	جنسیت		محل تحصیل	
	زن	مرد	فراوانی	درصد
۱۴۱	۵۳	۸۸	فراوانی	دانشکده
۹۲/۸	۳۴/۶	۵۸/۶	درصد	پزشکی
۵	۲	۳	فراوانی	دانشکده
۳/۳	۱/۳	۲	درصد	بهداشت
۶	۴	۲	فراوانی	دانشکده
۳/۹	۲/۶	۱/۳	درصد	پرستاری
۱۵۲	۵۹	۹۳	فراوانی	کل
۱۰۰	۳۸/۸	۶۱/۲	درصد	

نمودار ۲ نیز نشان می‌دهد که بیش‌ترین تعداد مربوط به پاسخگویانی است که در رشته‌های جراحی عمومی و رادیولوژی (۱۱/۲ درصد) و کم‌ترین تعداد در رشته‌های مغز و اعصاب و روان پزشکی (۲ درصد) مشغول به تحصیل هستند.



نمودار ۲. توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان

روش و ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است. اساس کار این پژوهش مدل شش مهارت بزرگ «آیزنبرگ» و «برکویتز» بوده و پرسشنامه این پژوهش نیز براساس این شش مهارت شکل گرفته و تنظیم گردیده است. برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای متشکل از دو بخش (اطلاعات شخصی دانشجویان در چهار گزینه و ۲۲ سؤال بسته) تهیه و تنظیم شد. برای به دست آوردن روایی پرسشنامه از نظرات اساتید راهنما و مشاور در مورد مربوط بودن سؤالات، واضح و قابل فهم بودن سؤالات و اینکه آیا این سؤالات برای پرسش‌های تحقیقاتی مناسب است و آن‌ها را مورد سنجش قرار می‌دهد، نظر خواهی شد و اصلاحات مورد نظر در پرسشنامه اعمال شد و میزان پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد که ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه‌ها برابر با ۰/۹۳ می‌باشد و از اعتبار بالایی برخوردار است. تعداد ۱۸۱ پرسشنامه در بین جامعه آماری توزیع شد که ۱۵۲ پرسشنامه معادل (۸۴ درصد) تکمیل و عودت داده شد که یافته‌های پژوهش حاضر مبتنی بر تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده از این پرسشنامه‌هاست.

به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات پژوهش از آمار توصیفی استفاده شد. داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌های پژوهش در قالب جداول فراوانی، نمودارهای ستونی و محاسبه شاخص‌های مرکزی مانند میانگین مورد بررسی قرار گرفتند. پرسشنامه‌های تکمیل شده با استفاده از نرم افزار SPSS (نسخه ۱۵) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با استناد به مقیاس لیکرت به هر کدام از اظهار نظرهای مربوط به سؤالات به ترتیب ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ امتیاز تعلق گرفت و سپس میانگین نمره در هر مورد برای هر یک از سؤالات به دست آمد، که نشان‌دهنده سطح آشنایی جامعه مورد پژوهش در هر یک از سؤالات مطرح شده بود. پس از به دست آمدن میانگین برای تمامی عوامل ذکر شده در پرسشنامه، میانگین کل نیز محاسبه شد که در واقع نشان‌دهنده سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

با بهره‌گیری از آمار توصیفی، یافته‌های پژوهش مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و سعی شده تحلیلی از نتایج به دست آمده به کمک جدول توزیع فراوانی ارائه شود. (۱) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در درک درست نیاز اطلاعاتی‌شان در چه حد است؟

جدول ۳. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در ادراک نیاز اطلاعاتی

مهارت ادراک نیاز اطلاعاتی	فراوانی	درصد
خیلی کم	۵	۳/۱۲
کم	۹	۶/۰۳
متوسط	۴۶	۳۰/۳۶
زیاد	۷۴	۴۸/۸۸
خیلی زیاد	۱۸	۱۱/۶۱
کل	۱۵۲	۱۰۰
میانگین کل	۳/۶۰	

همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، میزان قابل توجهی از دانشجویان، از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در درک نیاز اطلاعاتی برخوردارند (۶۰/۴۹ درصد). درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۳۰/۳۶ درصد می‌باشد و تنها ۹/۱۵ درصد از اعضای نمونه از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

(۲) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات در چه حد است؟

جدول ۴. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در راهبردهای

جست‌وجوی اطلاعات

مهارت جست‌وجوی اطلاعات	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۲	۷/۴۴
کم	۲۱	۱۴/۱
متوسط	۴۰	۲۶/۳۲
زیاد	۵۳	۳۵/۰۸
خیلی زیاد	۲۶	۱۷/۰۶
کل	۱۵۲	۱۰۰
میانگین کل	۳/۶۹	

همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود ۵۲/۱۴ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات

برخوردارند. درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۲۶/۳۲ درصد می‌باشد و ۲۱/۵۴ درصد از افراد از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

۳) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات در چه حد است؟

جدول ۵. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات

مهارت مکان‌یابی و دستیابی	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۳	۸/۰۴
کم	۲۶	۱۷/۴۶
متوسط	۵۶	۳۷/۱۸
زیاد	۴۵	۲۹/۶۷
خیلی زیاد	۱۲	۷/۶۵
کل	۱۵۲	۱۰۰
میانگین کل		۳/۱۲

با توجه به جدول ۵، ۳۷/۳۲ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات برخوردارند. درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۳۷/۱۸ درصد می‌باشد و ۲۵/۵ درصد از اعضای نمونه از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

۴) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از اطلاعات در چه حد است؟

جدول ۶. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از اطلاعات

مهارت استفاده از اطلاعات	فراوانی	درصد
خیلی کم	۵	۳/۳۳
کم	۱۵	۹/۵۳
متوسط	۵۸	۳۸/۱۴
زیاد	۵۹	۳۹/۰۲
خیلی زیاد	۱۵	۹/۹۸
کل	۱۵۲	۱۰۰
میانگین کل		۳/۴۳

همان‌طور که در جدول ۶، ملاحظه می‌شود ۴۹ درصد از دانشجویان از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در استفاده از اطلاعات برخوردارند. درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۳۸/۱۴ درصد می‌باشد و ۱۲/۸۶ درصد از اعضای نمونه از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

۵) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی‌شان در چه حد است؟

جدول ۷. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی از ترکیب اطلاعات جدید با دانسته قبلی

مهارت ترکیب اطلاعات جدید و قدیم	فراوانی	درصد
خیلی کم	۷	۴/۳۲
کم	۲۰	۱۳/۲۹
متوسط	۶۳	۴۱/۸۶
زیاد	۴۶	۳۰/۲۳
خیلی زیاد	۱۶	۱۰/۳
کل	۱۵۲	۱۰۰
میانگین کل		۳/۲۹

با توجه به داده‌های جدول ۷، ملاحظه می‌شود که ۴۰/۵۳ درصد از دانشجویان از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی برخوردارند. درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۴۱/۸۶ درصد می‌باشد و ۱۷/۶۱ درصد از افراد از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

۶) مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی در ارزیابی نتیجه فرایند جست‌وجو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی‌شان در چه حد است؟

براساس داده‌های جدول ۸، ۳۳ درصد از دانشجویان جامعه مورد پژوهش از مهارت زیاد یا خیلی زیادی در ارزیابی نتیجه فرآیند جست‌وجو اطلاعات برخوردارند. درصد افرادی که مهارت متوسطی در این زمینه دارند برابر با ۴۵ درصد می‌باشد و ۲۲ درصد از اعضای نمونه از مهارت کم و خیلی کم در این زمینه برخوردارند.

جدول ۸. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی مهارت‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی از ارزیابی نتیجه فرآیند

جست‌وجو

درصد	فراوانی	مهارت ارزیابی نتیجه فرایند جست‌وجو
۵/۳۳	۸	خیلی کم
۱۶/۶۷	۲۶	کم
۴۵	۶۸	متوسط
۲۹/۶۷	۴۵	زیاد
۳/۳۳	۵	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۵۲	کل
۳/۰۹		میانگین کل

۷) سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی با توجه به کل مهارت‌های فوق چقدر است؟ برای تعیین سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش میانگین نمرات شش دسته سؤال اساسی محاسبه گردیده است. نمرات حاصل از این فرآیند بیانگر سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش می‌باشد.

جدول ۹. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی

درصد	فراوانی	میزان سواد اطلاعاتی
۶/۷۶	۸	خیلی کم
۱۴/۵۱	۲۰	کم
۳۳/۴۷	۵۵	متوسط
۳۳/۸۳	۵۴	زیاد
۱۱/۴۳	۱۵	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۵۲	کل
۳/۳۷		میانگین کل

جدول ۹ به تشریح وضعیت مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌پردازد. ۱۵ نفر (معادل ۱۱/۴۳ درصد) دارای مهارت خیلی زیاد بوده و ۵۴ نفر (معادل ۳۳/۸۳



درصد) از مهارت زیاد در سواد اطلاعاتی برخوردارند. مهارت ۳۳/۴۷ درصد نیز در حد متوسط است. درصد افراد دارای مهارت کم و بسیار کم نیز برابر ۲۱/۲۷ است. لذا با توجه به میانگین فوق که برابر ۳/۳۷ می باشد، سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیش تر از حد متوسط برآورد شد.

۸) دانشجویان تحصیلات تکمیلی کدام عامل (کتابدار، منابع چاپی، منابع الکترونیکی، اینترنت و همکاران) را در افزایش میزان سواد اطلاعاتی خود مهم تر می دانند؟

جدول ۱۰. توزیع فراوانی مطلق و درصد فراوانی شاخص کیفی نقش عوامل مختلف در افزایش میزان سواد اطلاعاتی

اولویت پنجم		اولویت چهارم		اولویت سوم		اولویت دوم		اولویت اول		بدون پاسخ	عوامل مختلف در افزایش میزان سواد اطلاعاتی
فرد	درصد	فرد	درصد	فرد	درصد	فرد	درصد	فرد	درصد		
۲۹/۶	۳۴	۴۰	۴۶	۱۳	۱۵	۱۱/۳	۱۳	۶/۱	۷	۳۷	کتابداران
۴/۱	۵	۲۴	۲۹	۳۸	۴۶	۱۸/۲	۲۲	۱۵/۷	۱۹	۳۱	منابع چاپی
۷/۳	۹	۱۰/۶	۱۳	۲۹/۳	۳۶	۴۳/۱	۵۳	۹/۸	۱۲	۲۹	منابع الکترونیکی
۰/۷	۱	۱/۴	۲	۸/۶	۱۲	۱۵/۱	۲۱	۷۴/۱	۱۰۳	۱۳	اینترنت
۵۶/۵	۶۵	۱۹/۱	۲۲	۷	۸	۹/۶	۱۱	۷/۸	۹	۳۷	دوستان و همکاران

همان طور که در جدول ۱۰ ملاحظه می شود، در اولویت اول ۷۴/۱ درصد از پاسخ دهندگان اینترنت را مهم ترین عامل در افزایش میزان سواد اطلاعاتی خود می دانند. بعد از این عامل منابع چاپی با ۱۵/۷ درصد دارای بیش ترین تأثیر می باشد. در این اولویت، کم ترین تأثیر مربوط به کتابداران است (۶/۱ درصد). در اولویت پنجم دوستان و همکاران با ۵۶/۵ درصد بالاترین رقم و اینترنت با ۰/۷ درصد کم ترین رقم را به خود اختصاص داده است.

نتیجه گیری

براساس یافته ها که نشان داد ۶۰/۴۹ درصد از پاسخ دهندگان درک بالایی از نیاز اطلاعاتی خود دارند، مهارت این دانشجویان در درک درست نیاز اطلاعاتی با میانگین ۳/۶۰ برآورد شد و گویای این مطلب است که مهارت دانشجویان مورد بررسی بیش تر از حد متوسط است. در مقایسه با پژوهش های پیشین، مقدس زاده (۱۳۸۵) در پژوهشی مشابه تحت عنوان " بررسی

میزان سواد اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مشهد " اذعان می‌دارد که ۸۹/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان درک بالایی از نیاز اطلاعاتی خود دارند. در حالی که در پژوهش حاضر ۶۰/۴۹ درصد از پاسخ‌دهندگان درک بالایی از نیاز اطلاعاتی دارند. این اختلاف نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی نسبت به دانشجویان تحصیلات تکمیلی در انجام پژوهش از تجربه زیادی برخوردار می‌باشند. به نظر می‌رسد یکی از دلایل عدم تجربه کافی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در انجام پژوهش کمبود وقت و خستگی‌های مداوم در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی باشد. با در نظر گرفتن این نکته که جامعه علمی و دانشگاهی جهت رشد و پیشرفت و مطرح شدن نیازمند تلاش و کوشش در انجام تحقیقات خود هستند؛ بنابراین باید در این زمینه فعالیت بیش‌تری صورت گیرد و بدیهی است که درک بالا و درست از نیاز اطلاعاتی می‌تواند جهت ادامه راه پژوهش تا رسیدن به هدف و نتیجه مطلوب بسیار مفید و مهم باشد.

همان‌طور که مشخص گردید ۵۲/۱۴ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دارای مهارت بالا در جست‌وجوی اطلاعات بوده و به راحتی می‌توانند اطلاعات مورد نیاز خود را در منابع مختلف بیابند؛ لذا می‌توان گفت مهارت دانشجویان در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات (با میانگین ۳/۶۹) بیش‌تر از حد متوسط می‌باشد. در این بین این افراد در استفاده از مراکز اطلاع‌رسانی و استفاده از بانک‌های اطلاعاتی (لوح فشرده) دارای مهارت کم‌تری بوده و بیش‌ترین مهارت را در استفاده از شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت دارند. به نظر می‌رسد کسب اطلاعات تخصصی و وجود اطلاعات متنوع و روزآمد از عواملی هستند که سبب شده شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت در اولویت قرار گیرد. در مورد آشنایی با منابع اطلاعاتی مرتبط با رشته خود نیز بالاترین میزان آشنایی به کتاب (۷۴/۴ درصد) و کم‌ترین آن به منابع آف لاین (۱۱/۴ درصد) اختصاص یافته است. به نظر می‌رسد سهولت دسترسی و فراوانی این منبع در تمام کتابخانه‌ها و به‌ویژه آشنایی بیش‌تر دانشجویان با این منبع اطلاعاتی سبب شده است که درصد بالایی را نسبت به دیگر منابع به خود اختصاص دهد. در مورد ملاک‌های ارزیابی و انتخاب منابع اطلاعاتی نیز دانشجویان تحصیلات تکمیلی مهم‌ترین عامل را روزآمد بودن منبع مورد نظر ذکر کرده‌اند. به طوری که ۸۵/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان نقش این عامل را زیاد و بسیار زیاد ارزیابی کرده‌اند. در بررسی و مقایسه با پژوهش‌های پیشین، مقدس زاده (۱۳۸۵)

دست یافته بود که ۸۹/۲ درصد از اعضای هیأت علمی دارای مهارت زیاد و خیلی زیاد در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات می‌باشند. آنچه از نتایج این پژوهش برمی‌آید حاکی از نوعی علاقه و ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی از سوی جامعه متخصص اعضای هیأت علمی بوده است. این درحالی‌است که در پژوهش حاضر ۵۲/۱۴ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مهارت زیاد و خیلی زیاد در این مورد برخوردار هستند، بنابراین ضرورت دارد که مسئولان امر در دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در بستر سازی مهارت‌های سواد اطلاعاتی و بهبود آن در جهت بالا بردن این توانایی‌ها در دانشجویان آموزش‌های خاصی را تدارک ببینند.

در مورد مهارت مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات، ۳۷/۳۲ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مهارت زیاد و بسیار زیاد در این زمینه برخوردارند و ۳۷/۱۸ درصد نیز مهارت متوسطی در این زمینه دارند. مهارت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات با میانگین ۳/۱۲ برآورد شد که بیش‌تر از حد متوسط می‌باشد. در مورد آشنایی دانشجویان مورد پژوهش با منابع و مجراهای مختلف اطلاعاتی، بیش‌ترین درصد به منابع مرجع (۶۷/۴ درصد زیاد و خیلی زیاد) و کم‌ترین درصد به نمایه‌نامه‌های موضوعی (۱۲/۹ درصد زیاد و خیلی زیاد) اختصاص یافته است. و این بیانگر عدم شناخت کافی دانشجویان از این منبع می‌باشد. مطلب جالب توجه اینکه تنها ۲۱/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان مهارت خود را از کتابخانه دیجیتال دانشگاه علوم پزشکی زیاد و بسیار زیاد ارزیابی کرده‌اند. ۴۲ درصد مهارت خود را متوسط و ۳۶/۷ درصد مهارت خود را در این مورد کم بیان نموده‌اند. ۵۹ درصد از دانشجویان مورد مطالعه در کاوش از طریق موتورهای جست‌وجو دارای مهارت زیاد و بسیار زیادی می‌باشند.

در استفاده از اطلاعات، ۴۹ درصد از پاسخ‌دهندگان مهارت خود را زیاد و بسیار زیاد برآورد نموده‌اند و ۳۸/۱۴ درصد نیز مهارت خود را متوسط ارزیابی کرده‌اند. مهارت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از اطلاعات با میانگین ۳/۴۳ بیش‌تر از حد متوسط را نشان می‌دهد. در بررسی و مقایسه با تحقیقات پیشین، مقدس زاده (۱۳۸۵) نشان داد که ۷۷/۲ درصد از اعضای هیأت علمی دارای مهارت زیاد و خیلی زیاد در استفاده از اطلاعات هستند. نتایج گویای این مطلب است که اعضای هیأت علمی از توانایی‌های لازم در مهارت‌های

سواد اطلاعاتی برخوردار می‌باشند. این درحالی‌است که در پژوهش حاضر ۴۹ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دارای مهارت زیاد و خیلی زیاد در این مورد هستند، بنابراین ارائه آموزش برای استفاده از اطلاعات یک ضرورت و نیاز محسوب می‌شود.

۴۰/۵۳ درصد از پاسخ‌دهندگان مهارت خود را در ترکیب اطلاعات جدید به‌دست آمده با دانش قبلی در راه تولید دانش جدید، زیاد و بسیار زیاد و ۴۱/۸۶ درصد مهارت خود را متوسط بیان نموده‌اند. مهارت دانشجویان مورد مطالعه با میانگین ۳/۲۹ بیش‌تر از حد متوسط را نشان می‌دهد.

مهارت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در ارزیابی نتیجه فرآیند جست‌وجو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی با ۳۳ درصد زیاد و بسیار زیاد و ۴۵ درصد در حد متوسط می‌باشد. لذا مهارت دانشجویان با میانگین ۳/۰۹ در حد متوسط برآورد شده است. در این مورد مهارت آن‌ها در ارزیابی نهایی مطالب در ویراستاری، عدم سرقت ادبی، ذکر منابع و مأخذ و... در مقایسه با مهارت تجزیه و تحلیل و ارزیابی نتیجه به‌دست آمده از پژوهش در جهت پاسخ دادن به سؤالات اصلی پژوهش که ۳۴/۶ درصد آن‌را زیاد و ۵۰ درصد در حد متوسط ارزیابی نموده‌اند، با ۳۱/۳ درصد زیاد و بسیار زیاد و ۴۰ درصد متوسط در حد پایین‌تری قرار دارد.

در نقش عوامل مختلف در افزایش میزان سواد اطلاعاتی، بیش‌ترین نقش با ۷۴/۱ درصد در اولویت اول به اینترنت و کم‌ترین نقش با ۶/۱ درصد در اولویت اول به کتابداران داده شده است. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش انجام گرفته توسط مقدس زاده (۱۳۸۵) هم‌سو می‌باشد. نتیجه‌ای که از کل داده‌ها جهت تعیین سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به‌دست آمده، ۴۵/۲۶ درصد دارای مهارت زیاد و خیلی زیاد، ۳۳/۴۷ درصد دارای مهارت متوسط می‌باشند و ۲۱/۲۷ درصد نیز دارای مهارت کم و بسیار کم هستند. لذا سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه با میانگین ۳/۳۷ بالاتر از متوسط برآورد شد.

پیشنهادها

با توجه به نتایجی که از مطالعه سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه به‌دست آمد، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

براساس یافته‌های جدول ۳، پیشنهاد می‌شود برای تعیین نیازهای آموزشی دانشجویان

تحصیلات تکمیلی نظرسنجی سالیانه انجام شود و برحسب این نظرسنجی برنامه‌ای مدون از سوی مدیریت امور کتابخانه‌ها و یا معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه جهت آموزش سواد اطلاعاتی تهیه گردد؛

براساس یافته‌های جداول ۴ و ۸، پیشنهاد می‌شود مسئولان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه دو واحد درس آموزش سواد اطلاعاتی که تلفیقی از آموزش روش پژوهش، شیوه‌های جست‌وجو، گردآوری و ارزیابی اطلاعات و شیوه‌های استناددهی و مآخذنویسی است برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی اختصاص دهند؛

بر اساس یافته‌های جدول ۵، پیشنهاد می‌شود برای تهیه بروشورها و راهنماهای مفید و مناسب و تشویق دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای استفاده از آن‌ها جهت دستیابی به اطلاعات و همچنین تهیه بروشورهای راهنمای استفاده از کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اقداماتی صورت گیرد؛

بر اساس یافته‌های جدول ۶، پیشنهاد می‌شود در خصوص برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و مستمر و نیز تهیه جزوات، مطالب آموزشی و راهنماهای استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی متناسب با تغییرات روز به منظور استفاده بهینه از منابع اطلاعاتی اقدام شود؛

بر اساس یافته‌های جدول ۱۰، پیشنهاد می‌شود با برگزاری دوره‌های آموزشی برای کتابداران دانشگاه علوم پزشکی در جهت تقویت مهارت‌های مربوط به فراگیری مستقل و شیوه‌های انتقال و آموزش آن به دانشجویان تحصیلات تکمیلی و دعوت از اساتید و متخصصان کتابداری جهت ارائه سمینار و توجیه اهمیت نقش کتابخانه و حرفه کتابداری در توسعه اهداف آموزشی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اقدام شود.

منابع

- بختیار زاده، اصغر (۱۳۸۱). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره کارشناسی دانشگاه الزهراء. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران.
- بردستانی، مرضیه (۱۳۸۳). رویکرد فراشناختی به سواد اطلاعاتی. در رحمت الله فتاحی و محمد حسین دینانی، مجموعه مقالات سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها،

مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، خرداد ۱ و ۲، (ص ۴۷۹-۴۹۴). مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

پریرخ، مهری (۱۳۸۶). آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها. تهران: کتابدار.

داورپناه، محمد رضا؛ سیامک، مرضیه؛ قاسمی، علی حسین (۱۳۸۷). سنجش سواد اطلاعاتی. تهران: دبیزش. صیامیان، حسن؛ حسینی، سپیده؛ قربانی، فاطمه (۱۳۸۶). بررسی میزان سواد اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کارشناسی مدارک پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مازندران. *مجله الکترونیکی نما*، ۷ (۲)، بازیابی ۴ آبان، ۱۳۸۷، از <http://ejournal.irandoc.ac.ir>

صمیعی، میترا (۱۳۸۳). امکان سنجی ایجاد آموزش مجازی سواد اطلاعاتی در اینترنت. در رحمت‌الله فتاحی و محمد حسین دیانی، مجموعه مقالات سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، خرداد ۱ و ۲، (ص ۴۵۹-۴۷۷). مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

طیب‌نیا، ویدا (۱۳۸۵). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده اقتصاد علامه طباطبایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران. قاسمی، علی حسین (۱۳۸۳). ضرورت و چگونگی آموزش سواد اطلاعاتی در توسعه و تقویت آموزش عالی. در رحمت‌الله فتاحی و محمد حسین دیانی، مجموعه مقالات سمینار آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، خرداد ۱ و ۲، (ص ۱۵۳-۱۷۷). مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

نظری، مریم؛ علیدوستی، سیروس (۱۳۸۳). سواد اطلاعاتی برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی، طرح پژوهشی. تهران: پژوهشکده اطلاعات و مدارک علمی ایران.

نظری، مریم (۱۳۸۴). سواد اطلاعاتی. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

References

- Bordonaro, K. (2008). Exploring the connections between information literacy and writing for international students. [On-line] Available: *Journal of information literacy*, 2(2), 26-41. Retrieved October 13, 2009, From <http://jil.lboro.ac.uk/ojs>.
- Lou, A. (2006). A model for information literacy course development: a liberal arts university perspective. *Library Review*, 55 (4), 249-258.
- Maybe, C. (2005). Study of relationship or understanding about the student's information literacy. *Journal of university teaching and learning practice*, 5, 48-59.
- Patterson, A. (2009). A needs analysis for information literacy provision for research: a case study in University College Dublin. [On-line] Available: *Journal of information literacy*, 3(1), 5-18. Retrieved October 13, From <http://ojs.lboro.ac.uk/ojs>.

Wema, E. ; Hepworth, M. (2007). An evaluation of an information literacy training initiative at the University of Dar es Salaam. [on-line] Available: *Journal of information literacy*, 1(1), 1-12. Retrieved October 13, From <http://jil.lbore.ac.uk/ojs>.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

پندپذیر، معصومه؛ چشمه سهرابی، مظفر (۱۳۸۹). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه بر اساس مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۲)، ۱۱۵-۱۳۷.